

ВЪОБРАЖАЕМИ МУЗЕИ НА ЕЗИКА – СПОДЕЛЕНА ПРАКТИКА

Галина Гиндянова

Средно училище за европейски езици „Св. Константин-Кирил Философ“ – Русе

Резюме. Настоящият текст представя добра практика в обучението по български език за VIII клас, която се опира на формирането на ключови компетентности според изискванията на европейска директива за качество на съвременното образование. Отправна точка са проектнобазираното обучение и интердисциплинарните връзки, които дават по-големи възможности за развиване на критическото мислене и формиране на умения за работа в екип, за разгръщане на творческия потенциал на учениците. Обучението чрез действие и създадените текстове от учениците илюстрират ефективността на използваните методи.

Keywords: best practices; project-based learning

Съвременността ни изправя пред предизвикателства, които невинаги успяваме да преодолеем. Бих искала да споделя опит, който е част от желанието ми да съм в крак с времето и настъпващите промени. Съвременното образование не може да игнорира необходимостта от съобразяването с европейската директива за осемте ключови компетентности. Според доц. д-р Силвия Цветанска – национален ECVET експерт в Центъра за развитие на човешките ресурси, под компетентности разбираме: „Знания, умения и нагласи, които помагат на учащите да постигнат личностна реализация и на по-късен етап от живота си да намерят работа и да участват в живота на обществото“ (Tsvetanska). Те осигуряват свързаност между личната, социалната и професионалната изява на съвременния човек.

По-важният въпрос е как да успеем в училище да превърнем написаното на хартия в реално действие, така че да бъдем полезни на децата, които са ни се доверили.

Това означава, че ние първи трябва да направим усилие да се променим, за да не изоставаме от учениците си и от потребностите на времето. Новият Закон за предучилищното и училищното образование поставя още едно изискване чрез Наредба №11 за оценяването на учениците – да им дадем по-голяма свобода и

възможност за творческа изява чрез групова работа и разработването на проекти. Съвременните методи на обучение и оценки се опират на конструктивизма. *Конструктивизмът, като методология, лежи в основата на продуктивни образователни технологии, някои от които са свързани с интегриране на информационни и комуникационни най-общо технологии в обучението и образованието.* Проектнобазираното обучение е другото предизвикателство, защото изисква предварителна подготовка, за да бъде коректно поставена задачата, изработване на ясни критерии за оценка особено когато става въпрос за групова работа (Nikolova, Damyanova, Project-Based Learning at School). Не по-малко важен елемент, който осигурява усещането за системност, е интердисциплинарният подход. Така учениците осъзнават свързаността на отделните области на човешката дейност и отпада усъмняването в необходимостта от едно или друго знание, ако то бъде осмислено като част от една по-мощна представа за присъствие в света.

Това роди идеята за провеждането на уроци в рамките на три различни дисциплини по проект (резултат от съвместната работа на училището с фондация „Америка за България“, обучаваща колегата по английски език в прилагането на новите технологии в образованието), който е насочен към културното наследство и грижата за запазването на националната идентичност. Английски език, български език и философия в VIII клас дават отлични възможности да се работи по посочената тема.

Обект на моето изложение е урокът по български език. За мен беше предизвикателство да свържа темата за езика, общуването и текста със задачите на проекта. И тъй като Русе има богата културна история, изградих урока върху представата за многообразието на езиците като белег за многообразието и единството на хората в света. Оправна точка беше откъс от книгата на Елиас Канети „Спасеният език“. Тъй като темата е „Културно наследство. Оцеляване“, сметнах, че мога да я свържа с личността на Канети и с неговото отношение към езика и към града, в който е роден. От предварителния разговор с децата, когато обсъждахме протичането на този час, разбрах, че знаят за Канети и Нобеловата му награда. Едно от децата цитира думите от текста: ***Всичко, което изживях по-късно, вече се бе случило някога в Русчук.*** Идеята за работа с този текст ми бе подсказана от намерението на колегата по английски език да им възложи задача да изследват рушащите се сгради в Русе – паметници на културата, да разкажат за тях на английски език. Езикът е нематериално културно наследство, непреходна ценност и заедно със сградите в града е възможност децата да се чувстват част от европейската културна общност. Осъзнаването на този факт изгражда личностното им самочувствие, формира гражданската им отговорност за това, което трябва да бъде запазено.

Общата европейска езикова рамка (2004 г.) очертава необходимите промени в обучението, свързани и с езиковото обучение. Цел е „постепенното разширяване на езиковия опит на даден индивид – като се започне от езика в семейството, премине се през езика на цялото общество и се стигне до езиците на други на-

роди, които той усвоява в училище, университета или чрез директен опит (...) изгражда се лична комуникативна компетентност, за която допринасят всички езикови знания и опит. (...) Целта е да се развива езиков репертоар, в който всички езикови способности да намират своето място. (...) Комуникативната езикова компетентност, разглеждана като многоезикова и многокултурна компетентност, представлява единно цяло (т.е. включва вариантите на родния език и вариантите на един или повече чужди езици)“ (Обща европейска езикова рамка... 2004: 167). В този смисъл, наблюденията на Канети са показателни за езиковата „пъстрота“ в Русчук през XIX и началото на XX век. Човечеството независимо от времето е „осъдено“ да живее в тази „вавилония на езиците“. Затова за учениците е важно да осъзнаят като ценност както овладяването на умения да си служат с други езици, така и да могат да общуват адекватно на родния си език. Пак от текста на Канети е и представата за религиозните различия в града. Колегката по философия избра темата за религиите, за да изведе идеята за единство в многообразието. Във всяка от урочните единици учениците изследват културното и историческото наследство, създават текстове, правят връзки и обобщения, които очертават свързаността на случващото се в света. Така осъзнават, че няма ненужно познание.

Общуването на роден език, общуването на други езици, обществените и гражданските нагласи, културната осъзнатост са предполагаемите компетентности, които учениците формират в резултат на подобни уроци. „Компетентностите са съвкупност от знания, умения и нагласи, които позволяват на индивида да извършва дейности“ (Обща европейска езикова рамка... 2004: 19), казва Рамката, обосновавайки избора на препоръчвания от нея **дейностно ориентиран подход** в езиковото обучение. Затова моята идея беше да се създаде своеобразен „музей на езика“, който да събере знанието за езика като феномен. Децата използват въображението си, илюстративните си способности. Въображаемият музей и създаването на падлет (платформа за е-споделяне) са илюстрация на този подход.

Подготовката за урока протече в няколко етапа.

I. Планиране на основните задачи и хода на урока

Урочна единица за нови знания: Език, текст, общуване.

Цели: ученикът разбира отношението език – личност; език – общество; език – култура, оценява социалната и културната роля на езика.

Компетентности като очаквани резултати: ученикът умее да работи в екип. Проявява толерантност, съобразява се с участниците в комуникативния акт, формира граждански компетентности, разгръща творческия си потенциал.

Понятия: език, социум, култура, смисъл.

Първо поставих изследователски задачи на децата.

Предварителна задача. Представете си, че трябва да проектирате и „населите“ с експонати музейна зала, посветена на езика. Представете чрез рисунка или друга форма оформлението на залата:

- надпис, чрез който да привлечете вниманието на посетителите;
- оформете „витрини“, като следвате основните тематични акценти при излагането на експонатите:
 - за появата на езика като социален феномен;
 - за връзката между език и култура, като се предвиди място за „експонати“, които представят езика като духовно културно наследство – текст за Елиас Канети и запознаване с откъс от книгата му „Спасеният език“, в който разказва за ранните си спомени от родния град;
 - за мита за вавилонското стълпотворение и смешението на езиците (учениците имат за задача да прочетат и да преразкажат мита, като го свържат с формирането на различни езици, които имат общо езиково семейство; търсят и предлагат информация за езиковите семейства, към които принадлежат българският език и езиците, които изучават в VIII клас);
 - различни афоризми, пословици и поговорки, които отразяват връзката между езика, обществото и личността.

Творческа задача за часа – да създадат петстишиие, посветено на езика. В системата на критическото мислене петстишието е последната операция от работата – рефлексията, чрез която учениците синтезират знанията и натрупания опит, предлагайки кратък текст, който се състои от пет реда. Първият ред е **съществително име**, което назовава предмета на общуване, вторият ред включва **две прилагателни имена или причастия**, които го характеризират, третият ред включва **три глагола**, които активират представата за действената му сила, четвъртият ред е **изречение от четири думи**, което дава нова и цялостна информация за предмета, последният, пети, ред отново съдържа **съществително**, което е своеобразно обобщение на казаното в петстишието, без да е буквално повторение.

При оценката на знанията в системата на критическото мислене от най-съществено значение са задачите за писане. Поощряват се различните отговори, които търси ученикът, както и експериментът, който той прави с езиковите форми като израз на собствено критическо мислене.

II. Ход на урока

1. По предварителни указания учениците са подредили своите рисунки, схеми и макети, които представят въображаемия модел на музейна зала, посветена на езика.

2. След уводните ми думи за ролята на езика в общуването учениците имат възможност да представят своите проекти за зала в *Музея на езика*, като обяснят идеите си и ги доразвият.

Децата говорят за това какво ще има в тяхната зала на езика. Прави впечатление, че повечето следват точно дадените указания, но има няколко проекта, които доразвиват идеята и включват елементи, които не присъстват в предварителната задача. В една от залите в отделни „витрини“ са поставени двете азбуки – глаголицата и съвременната азбука. Добавени са цитати от творби на Вазов

(„Българин да се наричам,/ първа радост е за мене!“) – недвусмислен израз на съзнанието за национална идентичност. В друг „музей“ има витрина, в която са посочени всички произведения на Елиас Канети. По-разгърнат проект включва портрет на Канети, витрина, която представя безписмения период и невербалните средства за общуване, в съпоставка с друга, която предлага информация за появата на първите писмени системи. Следваща витрина предлага изписано „Обичам те!“ на повече от 15 езика с различни писмени знаци. В следващ проект прави впечатление, че акцентът е поставен върху значимостта на езика като средство за общуване: „Езикът е белег за времето“. За мен те са интересни поради факта, че разкриват способност за творческа изява, по-голяма свобода на въображението и смелост да направят свое обобщение.

3. Правя устен коментар на предложените проекти, като оценявам целенасочеността и оригиналността на включената в „музея“ информация, на избраните подходи за представянето ѝ. Някои са избрали да опишат музейната зала с думи в тетрадките. През това време две от децата са в ролята на „репортери“ и „фотографи“.

Целите на задачата са няколко: учениците събират информация за възникването на езика като социален феномен, откриват връзките му с другите социални и културни явления, правят изводи за значимостта му като основно средство за общуване. Чрез отделената витрина за Елиас Канети те осъзнават езика като нематериално културно наследство, което трябва да бъде пазено. Отношението към езика на писателя, получил Нобелова награда, за тях е показателно. То формира **граждански компетентности и работи за културната им осъзнатост на хора, които са част от европейското семейство.**

4. Поставям задача да обобщят наученото от проектите на съучениците си. Учениците предлагат обосновани тези за ролята на езика в културното развитие на човечеството и народа ни, като се опират и на знанията си по история и литература. На базата на чутото и опита си правят обобщение за словото като същностна характеристика на личността. Разбират колко важен е езикът за личностната идентификация, припомняйки, че Канети не е забравил наученото в детска възраст, че то го е изградило като човек и творец.

5. Другата задача е да преразкажат мита за вавилонското стълпотворение. Очаква се да направят извод за това какво социално явление обяснява митът, като се опрат на знанията си по литература за същността на митовете. Отговарят на въпроса към кое езиково семейство принадлежи съвременният български език, с кои други езици е свързан. Така се осъществява връзката с езика, който изучават. Урокът е в английска паралелка, която по-късно ще добави изучаването на руски език като втори.

6. Важна част от проектите са афоризмите, пословиците и поговорките за езика. Те будят най-голям интерес, защото дават възможност на децата да създават устни текстове, които отразяват знанието и опита им.

На въпроса ми откъде са почерпили информацията, всички посочват интернет. Още едно свидетелство за това, че дигиталните компетентности са важни, защото улесняват получаването и обработването на информацията.

7. Последната задача е да напишат за домашна работа петстишие за езика. Целта е да се приложат методическите стратегии от програмата за развитие на критическото мислене чрез четете и писане, за да се открие творческият потенциал на всеки един.

Работата по проекта продължава и в следващите часове. Преподавателката по английски език е направила е-платформа (падлет), на която могат да публикуват написаните петстишия. Там може да се правят коментари както от преподавателя, така и от учениците. Родителите също имат достъп до линка и могат да видят написаното от децата и учителя. Това е възможност за учениците да дадат гласност на представите си, да прочетат мнението на другите за работата си. Родителите са свидетели на процеса на обучение, чрез коментарите си връстници обучават връстници. Преподавателят има контрол над линка. Предварително е поставено условие да се спазват правилата на добрия тон при коментарите, а написаното трябва да е съобразено с езиковите норми на БКЕ.

Знам, че светът се променя, знам, че и аз се променям. Само не съм сигурна, че посоката е една. Имам своите колебания. Ще си позволя да ги формулирам като въпроси, на които може би бъдещето ще даде отговор. Защо Държавният зрелостен изпит и НВО са замислени така, че не дават представа за функционалната грамотност на учениците? Доколко тестовете са подходящата форма за установяване на грамотността и уменията на децата, при условие че в текстовете си допускат същите грешки, които старателно откриват в тестовете? Защо повечето работят много добре в часовете за групово работа, демонстрират емоционална интелигентност и умение да градят разсъждения, но не умеят да създават писмени текстове, в т.ч. и „по-лесното“ според тях есе? Имам предположения, но нямам категорични отговори. По-скоро съм съгласна с проф. Татяна Ангелова, че в „отношението между традиционно и модерно в обучението по български език (...) резултатната стратегия е да се търси отговор на въпроса с какво новото обогатява традицията, а не я зачерква, как продължава развитието и допринася за качествено променено обучение по български език, в което се увеличават постиженията“ (Angelova).

Разбира се, това е само малка крачка по пътя на промяната, като същевременно знам, че трябва да съхраним най-доброто от опита, който вече сме натрупали. Поставено е началото, но пътуването предстои.

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

Angelova, T. *The New Education Technologies, Internet and Bulgarian Language Learning* [Ангелова, Т. *Новите образователни технологии, интернет и обучението по български език*. <http://www.liternet.bg>]

- Bulgarian Language and Literature Textbook for 8th Grade* (2017). Sofia: Prosveta – Az Buki [Учебник по български език и литература за VIII клас (2017). София: Просвета – Аз Буки]
- Damyanova, A. *National Educational Requirements on the Learning Content and the Bulgarian Language and Literature Curricular within the Perspectives Outlined by the Common European Framework of Reference for Languages* [Дамянова, А. Държавните образователни изисквания за учебно съдържание и учебните програми по български език и литература в перспективите, очертани от Общата европейска езикова рамка, <http://www.liternet.bg>]
- Nikolova, M. *Project-based Learning of Bulgarian Language and Literature* [Николова, М. Проектно базираното обучение по български език и литература. <http://www.azbuki.bg>]
- Project-based Learning at School – Emphasis and Application Guidelines* [Проектно базирано обучение в училище – акценти и насоки за приложение. – <http://itlearning-bg.com/>]
- Tsvetanska, S. *Presentation on the Key Competences*, [Цветанска, С. Презентация за ключовите компетентности. <http://www.navet.government.bg/>]

IMAGINARY LANGUAGE MUSEUMS – A SHARED PRACTICE

Abstract. This publication is a presentation of a good practice in the area of Bulgarian language learning for 8th grade students, based on the acquisition of key competences in line with the requirements of the EU Directive on the quality of contemporary education. The starting points are project-based learning and cross-discipline links. They provide wider opportunities for developing critical thinking and acquiring teamwork skills as well as for deploying the creative potential of students. Learning through action and the texts written by the students illustrate the effectiveness of the applied methods.

✉ **Ms. Galina Gindyanova**

St. Constantine-Cyril the Philosopher European Languages High School
10, Studentska St.

Ruse, Bulgaria

E-mail: ggindyanova@abv.bg